

МОЛОДІЖНЕ СПІЛКУВАННЯ УКРАЇНЦІВ ПОТИЛІГУЛЛЯ: ТРАДИЦІЇ ТА ІННОВАЦІЇ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ ст.

Стаття присвячена аналізу співвідношення традиційних та новітніх форм спілкування молоді частини лісостепового Буго-Дністровського межиріччя, а саме Потилігулля. Основу складають польові матеріали, отримані під час етнографічних експедицій у 2007-2009 рр.

Питання поглибленого і комплексного вивчення дошлюбного спілкування українців Одещини залишається актуальним, оскільки традиційна обрядовість даного регіону залишається малодослідженою, і нові дані експедиційних спостережень значно розширюють наші знання, дозволяють виявити ті запозичення і зміни, що відбулися у дошлюбному спілкуванні українців протягом ХХ століття.

Матеріали польових досліджень Потилігулля дають можливість простежити основні зміни, які відбулись у системі молодіжного спілкування у 1940-1980-х роках. Більшість змін пов'язані з впливом радянської системи, її багачення організації праці, побуту та дозвілля.

За свідченнями респондентів, вже у 40-х - 50-х роках співіснували дві форми організації молодіжного дозвілля: традиційні вечорниці, коли молоді люди збиралися у хаті в однієї з дівчат та клуби - нововведення радянської влади.

Вечорниці у середині ХХ століття залишались стійкою та популярною формою організації молодіжного дозвілля. Вечорниці відбувались переважно у суботу і неділю, у будні дні не збирались. Організовували вечорниці парубки та дівчата, збирались в хаті у однієї з дівчат. У хатах збирались здебільшого взимку, у теплу пору року - на вулиці. Приходили тільки місцеві парубки і дівчата; якщо село велике - з одного кутка. На вечорницях дівчата пряли, вишивали, хлопці жартували, грали на гармошці, разом співали пісні, грали в ігри: "Платочок", "Болею", "Сусідки", "Садовник", "Колечко". Усі ігри були такі, щоб наприкінці хлопець цілував дівчину або дівчина хлопця. Танцювали польку, краков'як, вальс.[2] Але деякі респонденти зазначають, що на вечорницях в хаті не танцювали, танцювали на вулиці та у клубах, тому що в хаті не було місця танцювати.[5] Танці були парними, танцювали хлопці з дівчатами. Тобто і ігри, і танці були спрямовані на зближення молодих людей, проте відверті залицяння вважались дуже непристойними. Респонденти запевняють, що у довоєнний час випадків втрати дівчиною цноти до весілля не було, втім є відомості про звичай спільних ночівель. Як правило, потім хлопці одружувались на цих дівчатах.

Серед причин, через які молоді люди не ходили на вечорниці, називають тяжкий матеріальний стан, зокрема, відсутність взуття, більш-менш пристойного одягу.

Вечорниці не проводили у піст, на Великдень, на Святий вечір.

У 1940-50-х роках зафіксовано побутування вечорниць, присвячених окремим календарним святкам. Серед них найбільш розповсюдженими є молодіжні зібрання на свята зимового календарного циклу - Катерини, Андрія, Меланки.

Калиту пекла господиня хати, де було вирішено проводити вечорниці. На свято Андрія дівчина давала отаману колодку, на яку підвішували калиту. Хлопці на лопаті підстрибували до калити, намагаючись її дістати. Хлопцю, який зміг вкусити калиту, отаман за згоди дівчини віддавав колодку.

Завершувалися вечорниці опівночі, хлопці могли проводити дівчат до воріт. Дуже високим був на той час (40-60-ті рр. ХХ століття) авторитет батьків: вони могли не відпустити свою доньку на вечорниці; також батьки вимагали вчасного повернення з вечорниць, оскільки запізнення також могло стати причиною для батьків не відпускати свою дитину на вечорниці наступного разу. Слід відмітити, що на вечорницях не дозволялося пити спиртного, палити, паятися. На вечорниці збиралася тільки молодь з 16 років, адже саме таким був шлюбний вік у селах Миколаївського району. На вечорниці могли прийти і молодші дівчата, але вони не мали права брати участь в діях, тільки спостерігати. Одружені та жінки-вдови не мали права приходити на вечорниці. Цим вечорниці суттєво відрізнялися від нововведених клубів, адже у клуб могли приходити і молоді, і старі: хто потанцювати, а хто просто подивитися. У клубах молодь танцювала, іноді влаштовували перегляд фільмів.

Отже, у 1940-50-х роках молодь традиційно проводила дозвілля на вечорницях, де молоді люди могли познайомитись ближче, поспілкуватись. Але у той же час досить часто молодь знайомилась під час роботи у колгоспі, на комсомольських зборах або на танцях.

Вже з кінця 60-х роках клуби починають витісняти таку форму організації молодіжного дозвілля, як вечорниці: молоді люди тепер знайомляться здебільшого на роботах у колгоспі або на танцях, вдома вже не влаштовують таких масових посиденьок, дівчата запрошують в гості лише найближчих подружок.[6] Але зберігаються зібрання, присвячені календарним святкам зимового циклу: ворожіння на Андрія, виконання обрядів Маланки, водіння кози, кусання Калити.[4] Респонденти зауважують, що у радянський час, хоча і ходили колядувати і маланкувати, але робили це "обережно", з певною пересторогою: відвідували тільки близьких родичів, після чого йшли гуляти у клуб.[3] У клубах дивилися фільми, ставили вистави, робили концерти, танцювали. Розповсюдженими були такі танці, як краков-

‘як, полька, коробочка. Клуби були практично у кожному селі. Гойдалки, які так полюбляла молодь, або як їх ще називають "качелі", з 1970-х років вже стоять постійно, до цього часу їх ставили тільки на свята. [1] Випадки втрати дівчатами цноти трапляються, але це виключення з правила. Це був великий сором, над такими дівчатами насміхалися як дорослі, так і малі діти. [7] Бувало, що потім на покритках одружувались хлопці. До цього ставились спокійно, головним було, щоб хлопець прийняв дитину як рідну.

В останній чверті ХХ століття вечорниці остаточно були витіснені будинками культури та клубами. По суботах організовувалися тематичні вечори. Більшість молоді їхала здобувати повну середню освіту або професійну освіту у міста та райцентри, тому цілий день були зайняті на навчанні, а у вихідні приїжджали додому. Збереглося те, що місцеві молоді люди не могли прийти у клуб до дівчат з сусіднього села. Взагалі здебільшого одружувались на "своїх" дівчатах. Зазвичай період залицяння тривав до трьох років, дівчина чекала хлопця з армії і вони одружувались.

З початку ХХІ століття молодь знайомиться і проводить дозвілля здебільшого у барах та дискотеках, що також можна вважати варіантом трансформації традиційної форми дозвілля. Усі опитані респонденти наголошують на негативних змінах у дошлюбному спілкуванні сучасної молоді, і взагалі переоцінці морально-етичних норм. Втрата дівчиною цнотливості тепер є досить розповсюдженим явищем, яке зовсім не засуджується і вважається нормальним. До того ж, посиденьки в барі та на дискотеці як правило передбачають розпивання спиртних напоїв (що було категорично заборонено на вечорницях), що також є негативною тенденцією серед сучасної молоді.

Отже, проаналізувавши матеріали польових досліджень Потилігулля, можна зробити висновок, що у дошлюбному спілкуванні молоді у другій половині ХХ ст. яскраво простежуються зміни у формі і місці проведення дозвілля: від традиційних вечорниць, які поступово замінюються клубами, до сучасних дискотек. Відповідні зміни бачимо і в поведінці молоді, зміні її морально-етичних принципів та життєвих орієнтирів.

Джерела

1. Бурдейна Валентина Іванівна, 1929 р.н., с. Стрюкове.
2. Дромашко Липа Максимівна, 1919 р.н., с. Андрієво-Іванівка.
3. Івченко Лариса Миколаївна, 1932 р.н., с. Андрієво-Іванівка.
4. Криворученко Лідія Данилівна, 1941 р.н., с. Андрієво-Іванівка.
5. Кузьменко Таїса Іванівна, 1928 р.н., с. Ульяновка.
6. Магденко Тетяна Володимирівна, 1950 р.н., с. Шабельники.
7. Таран Валентина Миколаївна, 1929 р.н., с. Андрієво-Іванівка.